

A német gazdaságpolitika kilátásai a választások után és a magyar-német kapcsolatok jövője

Kőrösi István

A német gazdaság helyzete 2005 őszen komplex problémákkal és dilemmákkal terhelt, miközben a gazdaságpolitika lehetőségei igen behatároltak.

Németország az Európai Unió legnagyobb gazdasága, ugyanakkor a vezető országok közül itt a leglassúbb a növekedés üteme. A legutóbbi évek stagnálása után idén is csak minimális, 0,7%-os növekedés várható. Érdemi növekedésösztonzést az elmúlt években a gazdaságpolitika nem tudott felmutatni, és konzisztens stratégiáról sem beszélhetünk. Nem jó a helyzet a belső piac felvevőképesége és a pénzügyi egyensúlyhiányok terén sem. Az ötmilliót meghaladó munkanélküliség pedig drámai méretűnek tekinthető. A belföldi fogyasztás 2002–2005 átlagában stagnált, 2002-ben és 2004-ben minimális visszaesés is volt. Idénre 0,1%-os mikroszkopikus bővülést várnak. Nem kevésbé aggasztó a belső konjunktúra szempontjából, hogy a közületi fogyasztás is csökkenő tendenciát mutat. A jelen és a jövő alakítása szempontjából azonban az a legsúlyosabb gond, hogy a gép- és berendezésberuházások is hanyatló tendenciájúak, mert 2002 óta reálértékben folyamatosan csökkennek. A beruházók várakozásai a piaci kereslet objektív gyengesége, a rendkívül alacsony profitráta és a gazdasági kilátások bizonytalansága miatt pesszimisták, és a gazdaságpolitika kilátásait is nagymértékben bizonytalannak ítélik. A beruházások fellendítésére azért sincs érdemi remény, mert a kapacitások kihasználtsága gyenge, és az előrejelzések szerint 2005 végéig tovább romlik.

Ennyi gondot egyszerre kezelni még egy rendkívül jó gazdaságpolitika is csak nehezen és fokozatosan tudna, de az évtizedekig híres, konzisztens adenaueri-erhardi gazdaságpolitikai koncepció és stratégia rég a múlté. A 21. század eleji kihívásokra adandó válaszokra a jelenlegi gazdaságpolitikai elképzelések nem alkalmasak. Egyes elemzők szerint a probléma gyökere azonban nem is annyira gazdasági, mint inkább társadalmi természetű, miután a lakosság jelentős része nincs felkészítve az évtizedeken át megteremtett, majd évtizedekig élvezett *status quo* feladására.

A termelési és piaci problémák mellett a pénzügyi egyensúlyhiányok is nyomasztóak. Pénzügyi téren az egyetlen, de fontos, a gazdaság nemzetközi versenyképessége szempontjából is

lényeges pozitívum, hogy az inflációt sikerül igen alacsony szinten tartani. 2002 és 2005 között a fogyasztói árak emelkedése az 1,1-1,7%-os sávban mozgott, az utóbbi értéket – az energiainport nagymérvű drágulása ellenére – az idén sem haladja meg. A másik pozitívum a német export kedvező alakulása.

A pénzügyi egyensúlyhiányokat és azok kezelését sokat és joggal bírálják. A sok takarékosági program ellenére Németország nem tudja betartani az alapvetően általa (és Franciaország közreműködésével) kidolgozott és elfogadott maastrichti kritériumok közül sem az államháztartási deficitre, sem az adósságállományra vonatkozókat. Az államháztartási hiány maximum a GDP 3%-át érhetné el, de 2002 és 2005 között mindig 3,6-3,8%-os volt, és idén év végére is hasonló értéket várnak. Németország felhalmozott adósságállománya az elmúlt években és idén is nőtt, 2005 végére a GDP-hez viszonyítva 66,9%-ot jeleztek előre egybehangzóan a vezető német kutatóintézetek (szemben a maastrichti kritériumok által megengedett 60%-kal). Az államháztartási hiány és az adósságteher finanszírozása mind nagyobb terhet ró a német költségvetésre. A jelenlegi, történelmileg igen alacsony kamatlábak mellett is az adósság utáni kamatok a német költségvetés 15%-át kötik le. 1998 óta 160 milliárd euró új adósságot halmoztak fel, s ebből csak az idén 40 milliárdot. Német elemzések szerint a következő években minden ötödik euró adóbevétel adósságtörlesztésre kell fordítani. Kamatfizetésre minden bizonytalansággal majdnem kétszer annyit költ a költségvetés, mint új beruházásokra.

A legrosszabb a helyzet a munkanélküliség terén. A munkanélküliek száma és a munkanélküliségi ráta az elmúlt években és idén is nőtt, Schröder kancellár gazdaságpolitikai ígéreteivel szöges ellentétben. Idén a csúcstól elérte az 5,2 millió főt, s éves átlagban is több mint 4,8 millió munkanélkülit jeleztek előre. Számuk 2005–2006 telén újra jócskán meghaladja majd az ötmilliót. A munkanélküliségi ráta 2005 óta ismét kétszámjegyű, idén országos átlagban eléri a 11%-ot. Rosszabb a helyzet a keletnémet tartományokban, ahol gyakori a 16-17%-os munkanélküliség. A mintegy ötmillió munkanélküli mellett további 1,3 millió fő van munka nélkül, akik azonban nem szerepelnek a munkanélküli statisztikában, mivel

át- vagy továbbképzésben vesznek részt a Szövetési Munkaügyi Hivatal által szervezett és finanszírozott aktív munkaerőpiac-politikai programok keretében. Ily módon immár 15 éve folyamatosan 1,2-1,3 millió főt képeznek át vagy tovább. A német tovább- és átképzési rendszer a legátfogóbb az EU-ban. Az átképzésben résztvevők több mint 80%-a a képzés után sikeresen és biztosan el tud helyezkedni. Ez jó eredmény, de a munkanélküliség csökkentéséhez nem elegendő. Ennek alapvető oka, hogy évente mintegy 40 ezer vállalat megy csődbe, és emiatt az újonnan teremtett munkahelyeknél több szűnik meg.

Bajt okoz ez a társadalombiztosítási és nyugdíjrendszer finanszírozásában is. A több mint 80 milliós Németországban a járulékfizető foglalkoztatottak száma 26,2 millió főre csökkent. A szociális piacgazdaság jegyében kiépített átfogó jóléti rendszerek finanszírozása egyre nagyobb gondot jelent. A gazdaságpolitikának az új kormány idején kiemelten kell a jóléti rendszerek reformjával foglalkoznia, de a terhek mindenképpen nőnek, a járuléknövelés elviszi a várható adócsökkentések hatását. Sem a munkaadók, sem a munkavállalók ösztönei nem csökkennek egyelőre. S ha sikerül is átfogó reformot keresztülvinni, annak legalább középtávú időigénye van. További rendkívül negatív hosszú távú tendencia, hogy az egy keresőre jutó eltartottak száma 2025-ig körülbelül 30%-kal nő, ami bevételnövelési és kiadáscsökkentési kényszerrel egyaránt jelent. Ezek tovább szűkítik a német gazdaságpolitika amúgy is szűk mozgásterét.

Nemcsak a jóléti rendszerek távlati borúság, hanem a jólét jelenlegi alakulásával is baj van: 2001-ig Németországban az egy főre jutó reáljövedelmek meghaladták az akkori EU-15-ök átlagát, azóta azonban elmaradnak attól. Sőt az egy főre jutó reál GDP nemzetközi összehasonlításában Németország egyre hátrább kerül. A régi EU-tagországok közül Németország már csak Olaszországot, Görögországot, Spanyolországot és Portugáliát előzi meg. A jólét fenntartásának feltételeit csak egy koncepciózus, egyszerre stabilitásorientált és a növekedést is ösztönző gazdaságpolitika teremtheti meg, ha lesz ilyen. A fiskális mozgástér mindenképpen szűkös, mivel a 2005-re tervezett 22,27 milliárd euró államháztartási hiánnyal szemben már 2005. július végéig „sikert” ennek kétszeresére, vagyis 44,45 milliárdra rúgó deficitet produkálni.

A német gazdaság súlyos belső gondjaival szemben a külgazdaság fejlődése 2000 és 2005 között összességében sikertörténet. Ez jól tükrözi, hogy a globalizáció korszakában a belgazdasági és a nemzetközi fejlődési pálya erőteljesen elválhat egymástól. Németország exportja a 2000. évi 597,4 milliárd euróról 2004-re 733,4 milliárdra, importja 538,3 milliárdról 577,3 milliárd euróra nőtt. Az elmúlt években külkereskedelmi és fizetésimérleg-többlete az újraegyesítés előtti rekordéveket is felülmúlja. A külkereskedelemben tartósult az évi 130-140 milliárd eurónyi többlet, a fizetési mérleg pedig 2002–2003-ban évi 46 milliárd, 2004-ben 84 milliárd euró többletet mutatott.

Németország a világ legnagyobb exportőre, megelőzve az USA-t. 2004-ben a német export 9%-kal, az import 6,7%-kal nőtt. A stagnáló belső piac ellenére a külkereskedelem, amelyet egyre inkább a nemzetközi munkamegosztásba való beágyazódás mértéke és minősége, és egyre kevésbé a belső piac felvevő képessége befolyásol, mindkét oldalon bővül. A német külkereskedelem átlagos növekedésénél pedig jóval gyorsabban nő a visegrádi országokkal a forgalom, kiemelkedően Magyarországgal.

Magyarország számára Németország a legnagyobb külkereskedelmi, tőkenyújtó, technológia-szállító és kooperációs partner. Magyarország kivitelének 32%-a irányul Németországba, ahonnan behozatalunk 30%-a származik. A magyar-német kereskedelemben mind a kivitelben, mind a behozatalban döntő, 70% feletti a gépek és berendezések részesedése. A Németországba irányuló magyar kivitelben földrajzilag három német tartomány meghatározó szerepet játszik: Bajorország, Baden-Württemberg és Észak-Rajna-Vesztfália kivitelünk több mint 66%-át veszi fel.

A magyar-német gazdasági kapcsolatok stabilak, hosszú távú, kiszámítható összefonódásra épülnek. A két ország közötti külkereskedelem volumenét és szerkezetét alapvetően a Magyarországra települt német tulajdonú, illetve tőkerészesedő vállalatok *inpuŷa* és *outpuŷa* határozza meg. A Németországba irányuló magyar export túlnyomó része nem a hazai vállalatok stratégiáját tükrözi, hanem a német anyavállalatokét. A Magyarországon befektetett összes külföldi működő tőke 31%-a, több mint 12 milliárd euró származik Németországból. A Magyarországon működő német érdekeltségű vállalatok 200 ezer munkavállalót foglalkoztatnak.

A német választások eredménye a kétoldalú gazdasági kapcsolatokat közvetlenül nem befolyásolja. A meghatározó tényezők: a német piac bővülése, a magyar gazdaság teljesítő képességének, vonzerejének alakulása, a gazdaságpolitika alakulása mindkét országban. Németországban a választások utáni gazdaságpolitikának a belső dilemmák közötti összefüggésekre kell koncentrálnia. Meg kell kísérelnie, hogy összeegyeztesse a stabilitás és növekedés szempontjait, ugyanakkor átalakítsa a szociális piacgazdaság korábbi jóléti rendszereit és az állam gazdasági szerepét a 21. század követelményeinek megfelelően. A jelenlegi erőviszonyok mellett ez egyedülállóan nehéz feladatnak tűnik. Ugyanakkor a kialakult politikai erőviszonyok – legalábbis rövid távon – a korábbinál kedvezőbb megvalósítási kereteket kínálnak.

* * * * *

Eddig megjelent számaink megtekinthetők és letölthetők a www.vki.hu weboldalról